

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РЕГІОНІВ І ГАЛУЗЕВИХ КОМПЛЕКСІВ

УДК 005.591.452:621(477)

А. В. Линенко

кандидат економічних наук, доцент
Запорізький національний університет

УКРАЇНСЬКА ПРАКТИКА ОБ'ЄДНАННЯ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В АСОЦІАЦІЇ

У статті на основі аналізу чинного законодавства та сучасної практики інтеграції бізнесу визначено сутність асоціації як форми договірної об'єднання підприємств. Досліджено особливості функціонування асоціацій в Україні та їх взаємодію зі своїми членами. Порівняння варіантів діяльності машинобудівного підприємства як окремого суб'єкта господарювання без участі в об'єднаннях підприємств і за умови його членства в асоціації дало можливість охарактеризувати основні переваги й вигоди від членства в асоціації машинобудівних підприємств, а також виявити недоліки чи загрози для учасників, які зумовлюються таким членством. Проведено аналіз динаміки кількості асоціацій в економіці України. Досліджено позитивні практичні приклади участі українських підприємств машинобудування в асоціаціях із метою посилення їх конкурентних переваг і забезпечення ефекту синергії без втрати економічної самостійності.

Ключові слова: господарська асоціація, договірне об'єднання, інтеграція бізнесу, машинобудівні підприємства, об'єднання підприємств.

I. Вступ

Зарубіжний досвід та українська практика доводять, що за рахунок участі підприємств у різного типу об'єднаннях можна досягти кращих економічних результатів і забезпечити умови для сталого розвитку бізнесу в стратегічній перспективі. Проте, наприклад, злиття з холдинговою компанією чи об'єднання зі створенням корпорацій або концернів меншою чи більшою мірою позбавляє учасників економічної самостійності. Це обмежує багатьох суб'єктів бізнесу. Втім, прагнення підвищити свої конкурентні переваги й отримати інші вигоди, зумовлені ефектом синергії, спонукає підприємства до створення об'єднань, які б не обмежували їх юридичної самостійності та економічної свободи. Таким варіантом інтеграції є асоціація підприємств як найпростіша форма об'єднання.

Проблемні питання діяльності об'єднань підприємств в Україні та за кордоном у формі господарської асоціації дослідили у своїх наукових працях Д. А. Антонюк [1], Ю. Г. Бондаренко [2], А. А. Митник [7], Н. П. Сисоліна [10], Ю. В. Федотова [11] та ін. Проте таких наукових розвідок, які відображають сучасний стан розвитку українських асоціацій як перспективної форми об'єднання підприємств, на жаль, небагато. До того ж, потре-

бують конкретизації переваги й вигоди машинобудівних підприємств України від членства в асоціаціях, а також їх порівняння з потенційними втратами чи загрозами, пов'язаними з їх участю в такого типу об'єднаннях.

II. Постановка завдання

Метою статті є визначення переваг і загроз участі машинобудівних підприємств України в асоціаціях, а також узагальнення української практики членства підприємств машинобудування в господарських асоціаціях для обґрунтування доцільності утворення такого типу об'єднань і визначення перспектив їх розвитку.

III. Результати

Відповідно до Господарського кодексу України, асоціація – це договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації і кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації. У статуті асоціації повинно бути зазначено, що вона є господарською асоціацією. Асоціація не має права втручатися в господарську діяльність підприємств – учасників асоціації. За рішенням учасників асо-

ціяція може бути уповноважена представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями [4].

Досліджуючи роль бізнес-асоціацій в системі інфраструктурного забезпечення малого та середнього підприємництва в Україні, Д. А. Антонюк і Н. Х. Єнгоян наводять таке визначення цієї форми об'єднання суб'єктів господарювання: це специфічна інтегрована, структурно та функціонально організована система, що є незалежною від державних, владних або будь-яких інших структур, діє в правовому полі, захищає інтереси і задовольняє відомі потреби своїх членів, які входять до асоціації на підставі добровільності та рівноправності, а її діяльність підпорядковується задекларованій місії, відповідає єдиній меті та фінансується за рахунок членських внесків і коштів, отриманих від комерційної діяльності, що не суперечить її місії [1, с. 64]. З цим формулюванням можна цілком погодитись, оскільки в ньому відображено специфіку інтеграції в асоціації для взаємної підтримки учасників.

Серед основних переваг інтеграції бізнесу в сучасних умовах розвитку економіки Ю. Г. Бондаренко та Т. В. Кулініч зазначають такі: розширення сфери діяльності підприємств; збільшення основи капіталовкладень та їх раціональне використання; кращі інноваційні можливості; розширення ринку й ринкового потенціалу; зменшення конкуренції; придбання цінних промислових ноу-хау, патентів, торгової марки, підвищення репутації; інші непрямі ефекти [2, с. 230].

Щоправда, можливі й певні загрози. Так, до недоліків участі в асоціації можна віднести те, що вона не має права самостійно, тобто від власного імені здійснювати підприємницьку діяльність, а також обов'язковість вступних внесків [10]. Крім того, статутом господарської асоціації можуть бути передбачені певні умови членства, що потенційно обмежуватимуть учасників.

Однак потенційні вигоди нівелюють ці "незручності". У цьому аспекті слушною є думка Ю. В. Федотової про наявність цілої низки переваг у такої форми об'єднання підприємств, як асоціація. На її думку, це: збереження учасниками асоціації господарської самостійності; безкоштовне використання послуг асоціації її членами; коопера-

ція та координація виробничої діяльності; узгодження дій щодо визначення цін, освоєння ринків збуту, захисту інтересів; створення асоціації суто на добровільних засадах; можливість участі в асоціації підприємств усіх форм власності, які укладають між собою багатосторонній договір, де визначають усі необхідні умови діяльності об'єднання; захист інтересів її членів у відносинах із державними та недержавними організаціями; додаткова розробка економічних та юридичних прогнозів; узагальнення та поширення передового досвіду підприємств – членів асоціації; збір, обробка та надання різноманітної корисної інформації для членів асоціації; поширення і підтримка науково-технічного співробітництва; централізація однієї або декількох виробничо-господарських та управлінських функцій; юридична основа створення асоціації – волевиявлення сторін договору; здійснення спільних підприємницьких проектів; можливість так званої "м'якої" форми централізації [11, с. 417].

Поділяючи позицію А. А. Митник про необхідність підвищення ролі бізнес-асоціацій у механізмах взаємодії влади і бізнесу [7], варто окремо наголосити, що господарські асоціації можуть сьогодні реалізувати на практиці принцип державно-приватного партнерства шляхом посилення взаємодії різних органів влади та суб'єктів бізнесу – членів асоціацій, у тому числі українських підприємств машинобудування – учасників галузевих і міжгалузевих господарських асоціацій.

Станом на 1 грудня 2017 р. в Україні функціонувало 2 375 асоціацій, які об'єднували підприємства та підприємців або за галузевою ознакою, або ж за іншими спільними інтересами. Щодо кількості асоціацій саме машинобудівних підприємств, то однозначної відповіді немає, по-перше, через відсутність такої інформації в офіційно оприлюдненому вигляді, наприклад на веб-сайті Державної служби статистики України [6]. По-друге, підприємства машинобудування не лише можуть, але й часто є учасниками асоціацій, які об'єднують суб'єктів бізнесу з різних галузей економіки.

У табл. 1 проаналізована динаміка загальної кількості асоціацій в економіці України за період з 2013 по 2017 рр. (за даними станом на 1 грудня відповідного року).

Таблиця 1

Аналіз динаміки загальної кількості об'єднань підприємств у формі господарської асоціації в Україні з 2013 по 2017 рр.

Показники	Станом на 1 грудня				
	2013 р.	2014 р.*	2015 р.*	2016 р.*	2017 р.*
Загальна кількість асоціацій	3 240	3 111	2 255	2 329	2 375
Темп зростання до базисного 2013 р., %	100,00	96,02	69,60	71,88	73,30
Ланцюговий темп зростання (до попереднього року), %	–	96,02	72,48	103,28	101,98

*без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополя

Інтерпретуючи результати аналізу динаміки господарських асоціацій за офіційними даними Державної служби статистики України, треба зважати на те, що за період з 2014 по 2017 рр. інформація оприлюднюється без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя.

Так, у 2014 р. спостерігається незначне скорочення загального числа асоціацій, оскільки анексія Криму та військова агресія

Російської Федерації на сході України мали не негайний негативний прояв у вигляді скорочення кількості суб'єктів господарювання та їх об'єднань, а дещо пролонгований у часі, що й позначилося на даних 2015 р. Втім, оскільки українські підприємства мають низку переваг унаслідок участі в асоціаціях, це позитивно вплинуло на поступове збільшення їх кількості, починаючи з 2016 р. Наочно ці тенденції простежуються на рис. 1.

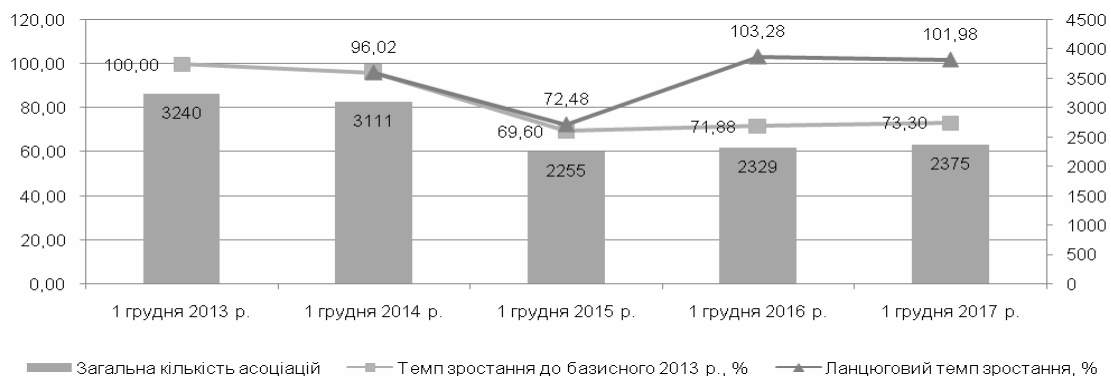

Рис. 1. Тенденції зміни кількості господарських асоціацій в Україні

Варто також зазначити, що сьогодні під виглядом асоціації можуть діяти різного роду громадські утворення, що інколи мають із законодавчо визначеною асоціацією як формою об'єднання підприємств лише подібну назву. Так, наприклад, Асоціація машинобудівної і вітроенергетичної промисловості є громадським об'єднанням, а заснована поточного року Українська асоціація підприємств машинобудування та інжинірингу – громадською спілкою [3]. Такі формування хоч і не є за організаційною формою асоціацією, але, беззаперечно, вони можуть сприяти розвитку бізнесу.

Серед найбільш потужних асоціацій машинобудівних підприємств України можна назвати такі: Асоціація «Ліга машинобудівників та роботодавців України «Укрмашбуд» [9], Асоціація автовиробників України «Укравтопром» [8], Асоціація підприємств – виробників техніки та обладнання для агропромислового комплексу «Укragenмаш», Асоціація виробників спеціальної техніки України «Укрспецтехпром», Асоціація суднобудівників України «Укрсудпром» та ін. [5]. Діяльність цих об'єднань підприємств машинобудівної галузі спрямована не лише на підтримку українського виробника шляхом отримання ефекту синергії від взаємовигідної співпраці, але й на розвиток зовнішньоекономічних відносин українських підприємств машинобудування із зарубіжними партнерами та забезпечення можливостей охоплення міжнародного ринку.

IV. Висновки

Порівняння вигод і загроз від членства підприємств машинобудування в господарських асоціаціях свідчить про доцільність їх

участі в асоціаціях як галузевих, так і міжгалузевих. Особливо зважаючи на важливу роль цих асоціацій у практичній реалізації принципу державно-приватного партнерства шляхом посилення взаємодії органів влади з бізнесом.

Такий висновок підтверджується непоодинокими позитивними практичними прикладами участі українських підприємств машинобудування в асоціаціях із метою посилення їх конкурентних переваг, а також результатами проведеного аналізу динаміки кількості асоціацій в економіці України, яка протягом останніх років зростає всупереч досить складним економічним умовам.

Отже, українські машинобудівні підприємства мають можливість дещо мінімізувати вплив кризових явищ, які притаманні сучасному етапу розвитку економіки України, за рахунок ефекту синергії від участі в господарських асоціаціях зі збереженням їх економічної самостійності.

Перспективами подальшого дослідження є визначення економічного ефекту від участі машинобудівних підприємств у господарських асоціаціях, а також інших сучасних формах об'єднання бізнесу.

Список використаної літератури

1. Антонюк Д. А., Єнгоян Н. Х. Бізнес-асоціації в системі інфраструктурного забезпечення малого та середнього підприємництва в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2013. № 4 (1). С. 64–71.
2. Бондаренко Ю. Г., Кулініч Т. В. Об'єднання підприємств як механізм підвищення ефе-

- ктивності інвестиційної діяльності в регіоні. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* 2015. № 819. С. 227–240.
3. В Україні створено асоціацію вітчизняних машинобудівників. URL: <http://traktorist.ua/news/734-v-ukrayini-stvoreno-asotsiatsiyu-vitchiznyanih-mashinobudivnikiv>.
 4. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV: текст зі змін. станом на 16.11.2017. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
 5. Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань Міністерства юстиції України. URL: <http://usr.minjust.gov.ua/ua/freesearch>.
 6. Кількість юридичних осіб за організаційними формами. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
 7. Митник А. А. Підвищення ролі бізнес-асоціацій у механізмах взаємодії влади і бізнесу на регіональному рівні. *Актуальні проблеми державного управління.* 2017. № 1 (51). С. 82–88.
 8. Сайт Асоціації "Укравтопром". URL: <http://ukrautoprom.com.ua/uk>.
 9. Сайт Асоціації "УКРМАШБУД". URL: <http://www.ukrmashbud.org.ua/index.php/uk>.
 10. Сисоліна Н. П., Савеленко Г. В., Василенко Л. П. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств : навч. посібник. Кіровоград, 2015. 280 с.
 11. Федотова Ю. В. Інтегративні структури: етимологія, види і роль у забезпеченні економічного розвитку регіону. *Глобальні та національні проблеми економіки.* 2017. Вип. 15. С. 414–419.

Стаття надійшла до редакції 01.12.2017.

Линенко А. В. Украинская практика объединения машиностроительных предприятий в ассоциации

В статье на основе анализа действующего законодательства и современной практики интеграции бизнеса определена сущность ассоциации как формы договорного объединения предприятий. Исследованы особенности функционирования ассоциаций в Украине и их взаимодействия со своими членами. Сравнение вариантов деятельности машиностроительного предприятия как отдельного субъекта хозяйствования без участия в объединениях предприятий и при условии его членства в ассоциации позволило охарактеризовать основные преимущества и выгоды от членства в ассоциации машиностроительных предприятий, а также выявить недостатки или угрозы для участников, обусловленные таким членством. Проведен анализ динамики количества ассоциаций в экономике Украины. Кроме того, исследованы положительные практические примеры участия украинских предприятий машиностроения в ассоциациях с целью усиления их конкурентных преимуществ и обеспечения эффекта синергии без потери экономической самостоятельности.

Ключевые слова: хозяйственная ассоциация, договорное объединение, интеграция бизнеса, машиностроительные предприятия, объединения предприятий.

Lynenko A. Ukrainian Practice of Association of Machine-Building Enterprises

In the article, based on the analysis of current legislation and modern business integration practices, the essence of the association is defined as the form of a contractual association of enterprises. Thus, the association is a contractual enterprise created for the purpose of continuous coordination of the economic activity of the united enterprises by centralizing one or several production and management functions, the development of specialization and cooperation of production, the organization of joint productions on the basis of the association of participants of financial and material resources to meet mainly the economic needs of the association members. The peculiarities of the functioning of associations in Ukraine and their interaction with their members have been explored. Comparison of the variants of the activity of the machine-building enterprise as a separate entity without participation in the associations of the enterprises and provided its membership in the association gave an opportunity to characterize the main advantages and benefits of membership in the association of machine-building enterprises, as well as to identify the disadvantages or threats to the participants, which are determined such membership. The comparison of these benefits and threats gives grounds for the conclusion about expediency to participate in machine-building enterprises of Ukraine in associations both sectoral and intersectoral. Particular emphasis is placed on the important role of economic associations in the practical implementation of the principle of public-private partnership by strengthening the interaction of power and business. An analysis of the dynamics of the number of associations in the Ukrainian economy has been carried out. In addition, positive practical examples of the participation of domestic machine-building enterprises in associations have been investigated in order to increase their competitive advantages and ensure the synergy effect without losing economic independence.

Key words: economic association, contractual association, business integration, machine-building enterprises, enterprise associations.